

Ismertetések

ZDENJEK SUDA:

ZEALOTS AND REBELS; A HISTORY OF THE
COMMUNIST PARTY OF CZESCHOSLOVAKIA
/ HISTORY OF RULING COMMUNIST PARTIES/

412 p.

/Vakbuzgók és lázadók. Csehszlovákia uralkodó
kommunista pártjának története./

Hoover Institut Press. Stanford University,
Stanford, California - USA. 1980.

Zdenjek Suda mintegy 400 oldalas könyve alcímével ellentétben nem igazi történeti munka, sokkal inkább politológiai mű. Mint ilyen nem sokban tér el a Csehszlovákiában ma is megjelenő népszé-
rűsítő CSKP-történetektől, amelyek meghatározott ideológiai-politi-
kai igényeket hivatottak kielégíteni. /Pl. Ivan Krempa: Az egységes
forradalmi párt megalakulásához vezető út Csehszlovákiában. 1984.
Bratislava. Pravda. 288.p./ Természetesen ellentétes előjellel.
A mű forrásai eléggé esetlegesek és keveseknek tűnnek, bár lehet,
hogy az elnagyolt és felületes hivatkozási módszer kelti ezt a be-
nyomást. Forrásai: feldolgozások, sajtóanyag, brosurák - cseh,
angol és német nyelven.

A könyv 11 fejezetben kísérli meg felvázolni a CSKP történe-
tét, annak megalakulásától az 1970-es évek végéig. Három fejezet fog-

lalkozik a kezdetektől a Csehszlovák Köztársaság katasztrófájának kezdetéig a Münchener Egyezményig. Egy fejezet tárgyalja a CSKP helyzetét München után és a háború idején, egy az 1945-48 közötti koalíciós időszakot. A mű teljes második fele az uralmon lévő pártot veszi történelmi vizsgálat alá.

A szerző több indokot is felsorol egy elfogulatlan CSKP-történet szükségességét illetően. Az 1968-as demokratizálási kísérlet és annak kudarca aktualitást ad a témának, ám ennél fontosabb szükségletek is felmerülnek. Suda a kommunista párt irányítása alatt élő országokat óriási szociológiai laboratóriumoknak fogja fel, és ezeket mint a modern társadalom szociológiai alternatíváját is vizsgálni kívánja. Csehszlovákia ezeken az országokon belül is sajátos helyet foglal el: a szerző szerint egy tisztán nyugati, vagyis polgári demokratikus politikai kulturával rendelkező országban építettek fel kommunista államapparátust, kommunista uralom alatt álló politikai és társadalmi rendszert. Mindezekon túl a sajátos kommunista történelem-szemlélet a pillanatnyi ideológiai vonalnak megfelelően mindig újra értelmezi a történelmet, azaz a "múlt a párt kezében van" - mondja Suda.

Az elfogulatlanság azonban Suda munkájára sem jellemző, s ez elsősorban a mű egyoldalúságában mutatkozik meg. Hogy egyes tények interpretálása eltér a mai csehszlovák történészek magyarázataitól, azt szinte természetesnek kell tekintenünk. A könyv alap gondolata a csehszlovák kommunista mozgalomnak Moszkvától mint a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom /1945 után mint imperiális nagyhatalomtól/ központjától való hol közvetett, hol közvetlen függése. Ezen egyoldalúságban azonban van pozitívum is. Rá-

világra arra, hogy a kelet-európai kommunista pártok a Moszkvához való természetes kötődésük mellett sorsdöntő történelmi helyzetekben nem egyszer kényszerpályán mozogtak.

A nő legnagyobb fogyatéka a gazdaság- és társadalomtörténeti szemlélet szinte teljes hiánya. A párt és tagsága megnyilatkozásait mindig ideológiai és külső politikai hatásoknak tulajdonítja. Kétségtelenül nagy szerepet játszottak ezek is: pl. 1929-ben, amikor a párt végrehajtotta ún. bolsevizálását, 1945-48 között, amikor a nemzetközi nagypolitika / a szovjet külpolitikán keresztül / késleltette a szocialista forradalmat, az 1948-as fordulatot követő 50-es években, az 1968. augusztusát követő hónapokban stb. Ezekkel azonban nem képes megmagyarázni a tagság kötődését, a szavazótábor méreteit. Mindjárt a kezdeteknél: a cseh, a szlovák szociáldemokrata baloldal radikalizálódását és tömeges felduzzadását jórészt pánszláv reminiscenciákkal / a szovjet-orosz forradalom mint szláv forradalom hatása /, illetve R.V. Burks szociológiai hasadási elméletével próbálja megmagyarázni. A társadalmi törésvonalak azonban nem konkrétan körülhatárolható és társadalmi-politikai helyzetükkel definiált csoportokat különítenek el, hanem nagy általánosságban szól a csehszlovákiai társadalom polarizáltságáról. Nagyon keveset tudhatunk meg a párt szlovák és általában nemzeti-ségi bázisáról. A CSKP megalakulása után ugyan egységes párt volt, a nemzeti és nemzetiségi törekvések e párton belül is eltérő álláspontokat és reagálásokat eredményeztek. Ezek motivációról, ezek kimeneteléről nagy általánosságokon kívül szintén nem sokat tudunk meg. Nem beszél Suda a párt parlamenti tevékenységéről sem, holott sokszor hivatkozik arra, hogy a CSKP politikáját jelentősen befolyásolta a pluralista politikai környezet, a párt legális politikai lehetősége.

A magyar olvasó számára igen figyelemreméltóak azok a fejezetek, amelyek az 50-es éveket, majd az elhúzódó desztalinizáció folyamatát mutatják be. Mélyebb gazdasági és társadalomtörténeti elemzést azonban itt is hiába várunk, holott 1948 februárja óta az ország helyzetét, belső viszonyait egyértelműen és kizárólagosan a párt politikája határozta meg, természetesen a nemzetközi politika hidegháborússá váló koordinátarendszerében. Az 50-es években lezajlott politikai perek áldozatai rehabilitálásának elhúzódása, általában a politikai és demokratizálódási folyamat okait illetően nagyrészt - és kényszerűen - feltételezésekre van utalva. Szintén nem érdektelen az 1968-as válság és ellentmondásos megoldásának, valamint a nemzetközi és hazai kommunista mozgalomra gyakorolt hatásának elemzése.

Suda könyve minden hiányossága ellenére jelentős vállalkozás, sok szempontból hiánypótló mű. Ha önmagában nem is képes teljes képet adni a párt hatvan éves történetéről, a CSKP története iránt érdeklődő minden olvasó haszonnal forgathatja.

ROBOZ ISTVÁN